

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 Din

za pol leta 30 Din

za vse leto 60 Din

Posamezne številke 1.50 Din

Za inostranstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 30. oktobra 1936.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta 17

Poštočekovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifi

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejec) v Ljubljani

V večen spomin vsem ljudem na slovenski zemlji

Med nami Slovenci so še ljudje, ki so pomagali spraviti pod streho takoimenovano Vidovdanska ustavo z dne 28. junija 1921. Ta ustava je vzrok vseh nesreč, ki so zadevale slovenski narod od l. 1921 naprej, pa najsi bo to na političnem, kulturnem ali pa gospodarskem področju. Vidovdanska ustava je uvedla pri nas popolnoma nemogoč centralizem, ki nas je pripeljal v neznosne razmere in nas je spravil v sedanjo gospodarsko stisko in kulturno sotesko. Če bi bila l. 1921 sprejeta taka ustava, kot je bila dogovorjena l. 1917. na Krfu, bi imeli Slovenci zraven drugega tudi popolno finančno samostojnost in bi plačevali take davke, ki bi ne grizli korenin našega gospodarstva, razpolagali bi pa s svojim davčnim denarjem sami in v svoj prid. Kaj vse bi bili lahko napravili v 18 letih!

Vidovdanska ustava je bila celo potem, ko je bilo pohojeno načelo, ki velja po vsem svetu, da je potrebna za sprejem ustave kvalificirana in ne navadna večina — sprejeta z navadno nadpolovično večino in sicer le s 13 glasovi nadpolovične večine. Sprejem Vidovdanske ustave so pa omogočili ljudje, ki so bili rojeni na slovenski zemlji in so bili pod vodstvom dr. Gregorja Žerjave v nekdani SDS in Ivana Pucelja v nekdani SKS. Dr. Žerjav je imel takrat 3 poslance, Ivan Pucelj pa 9 poslancev. Izmed ljudi, ki so imeli domovinsko pravico v Sloveniji, jih je glasovalo za Vidovdansko ustavo 12, t. j. vsi Žerjavovci in Puceljevi. Če ne bi bili glasovali za Vidovdansko ustavo Žerjavovci in Puceljevi, bi bila Vidovdanska ustava in z njo načelo centralizma padlo v vodo. Izkazalo bi se bilo že pred 15 leti, da centralizem ni mogoč in da se celo na umeten način ne da spraviti niti samo v ustavo, kaj pa še v resnici stvarno izvesti. Če bi bil l. 1921 padel vladni predlog za ustavo in bi bil zavržen, bi se bilo že takrat moralo reševati vprašanje o notranji ureditvi države v proticentralističnih smereh, če ne že natančno po načelih, ki jih je sklenil osrednji odbor »Narodnega veča« v Zagrebu dne 24. listopada 1918, pa vsaj v smislu teh načel. »Narodno veče« v Zagrebu je 24. listopada 1918 sklenilo, da se razdeli država na sedem pokrajin in da se državni vladi prepuste samo vojaške in pomorske zadeve, pošta, brzojav in državne finance, vse drugo pa ostane pokrajinskim vladam in zborom.

Kar se je od Vidovdanske ustave v centralistični smeri dalje godilo, je bilo vse bolj ali manj

logičen nasledek glasovanja v ustavodajni skupščini dne 21. junija 1921! Izgovarjali so se pozneje lahko, da če tudi noben pravi Hrvat in pravi Slovenec ne mara centralizma, da se je vendar zanj izrekla v ustavodajni skupščini vsaj navadna večina, s katero so glasovali tudi ljudje, ki so bili izvoljeni v Sloveniji in na Hrvaškem. Pašić se je skliceval že meseca maja 1921 v razpravi o Vidovdanski ustavi na načelo večine in majorizacije ter trdil, da je majorizacija naravna osnova vsakega parlamentarnega življenja. Dejal je, da načelo majorizacije ni nevarno, če večina sklene zakon, ki velja za vse enako, za večino in za opozicijo. Odklanjal je pa Pašić absolutizem. Da bi bila Vidovdanska ustava ali pa kaka druga ustava oktroirana, je bilo izključeno po vsem, kakor so bile takrat razmere v Evropi, ko je bila demokracija v Evropi še stvar, ki se je ni upal nihče dotikati in so bile tudi mirovne pogodbe, po katerih so nastale nove države, osnovane edino na demokratičnem načelu, za katero je velika antanta vodila celo svetovno vojno vsaj na zunaj. Če bi bila Vidovdanska ustava propadla v ustavodajni skupščini celo vključ vsem nenaravnim skripcem, s katerimi so jo spravljali kvišku, bi bilo nastopilo stanje, kakor je bilo pred 1. decembrom l. 1918. Bila bi mogoča le še ustava, ki bi bila sklenjena brez vsakega preglasovanja in v soglasju vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov. Tako imenovane »Pašićeve rezerve«, ki so se baje nahajale med tistimi poslanci, ki so se glasovanja vzdržali, bi nikoli ne bile nastopile za Vidovdansko ustavo.

Hude posledice Vidovdanske ustave in z njo vpeljanega centralizma so začeli počasi čutiti tudi taki ljudje v »prečasnih« krajih, ki so prej zagovarjali in s silo uveljavljali centralizem. Začeli so govoriti o »širokih samoupravah«, celo o »najširših samoupravah«, tudi prejšnji najhujši centralisti v Sloveniji sami. Gospodarski krogi v Sloveniji, ki so svoje dni slepo drveli za dr. Gregorjem Žerjavom in ki jim je bil dr. Žerjav državnik »prve klase«, so začeli zahtevati celo »finančno samostojnost« Slovenije, seveda pa šele takrat, ko so že izgubljali sapo. Današnji dan jo zahtevajo še bolj, drve pa še vedno za ljudmi, ki sta jih še razsvetljevala in vodila dr. Žerjav in Ivan Pucelj, tisti dr. Žerjav, ki so ga slavili še pred kratkim ob neki obletnici kot velikega državnika in prvega jugoslovana. Ti ljudje še danes podpirajo jugoslovanski tisk in organiza-

cije, čeprav vpijejo o gospodarski avtonomiji. Tem ljudem moramo povedati v večen spomin, kako je dr. Žerjav, razsvetljevalec Ivana Pucelja, njih veliki državnik, zagovarjal v seji ustavnega odbora dne 14. svečana 1921 vladni ustavni načrt in centralizem. Dr. Žerjav je takrat govoril, seveda v jugoslovenščini in ne v slovenskem jeziku, v katerega prevajamo tu njegov govor, tako-le:

»Še so elementi, ki so centrifugalni, še je občut plemenskega separatizma, ki se ga je treba bati. Seveda je treba upoštevati občutljivost, toda tudi tu so meje in odkrito izjavljam, da moramo z ustavo razbiti vsa centrifugalna stremeljenja. Najvažnejša stvar je v tem oziru to, da moramo mi zagantirati enotno gospodarsko življenje. Jaz polemiziram prav kot predstavnik trgovine in obrti, ker se bojim, da se bo razvil v vsaki pokrajini zase gospodarski separatizem. Tu mora imeti država močno kontrolo. G. Laginja pravi: Mi vam prepuščamo vojsko in diplomacijo in to je dovolj, jaz pa mislim, da moramo državi prepustiti tudi naše otroke in da s svojimi šolami dela v duhu države, ker je šola glavno sredstvo za zedinjenje itd. itd.«

Nato je dr. Žerjav napadal še slovenskega poslanca A. Sušnika, ker je ta zagovarjal ohranitev slovenstva zaradi Slovencev na Primorskem in na Koroškem ter trdil, da je d'Annunzio (!) simpatiziral s federalističnimi gibanji v tuzemlju.

Dr. Žerjav in Ivan Pucelj ter z njima tisti ljudje, rojeni na slovenski zemlji, ki so pomagali spraviti centralizem do veljave, so bili »veliki državniki« pred 15. leti za neke gospodarske kroge pri nas. Sicer veljajo drugod za državnike le taki ljudje, ki imajo sposobnost, da spoznajo potrebe in koristi svojega ljudstva in da vidijo vsaj malo v prihodnost ter vedo, kakšni bodo nasledki njih dejanj in njih del. Centralizem je po svojem bistvu moral prav posebno vzeti Sloveniji vso gospodarsko moč in podlago. »Enotno gospodarsko življenje«, ki ga je zahteval v zgoraj omenjenem govoru dr. Žerjav 24. svečana 1921 v Belgradu, se je razvilo, kot piše F. Petre v sestavku »Štajerska in Prekmurje 1936« v IV. letošnji številki »Sodobnosti« tako-le: »... po okoliških hribih sejejo znovi lan in predejo domače platno. Dekleta ne znajo več tega dela, toda starke se ga spominjajo in tako se oba rodova vadita danes znova v tej stari kmečki obrti. Življenje je pomaknjeno za 50 let in več nazaj... Ni denarja za tovarniško blago...

Slovenec — svetovljan — slovenski mecen

(Dr. Pavel Turner)

I.

Nаша slovenska kulturna raven pokazuje tu in tam goličave, ki vzbujajo neprijetne občutke. Včasih nam udari v nos zapečarski duh iz naše javnosti, posebno pa še iz dnevnega časopisja, kjer vihte kadilnice ljudem, ki ne segajo čez vaški plot in poveljujejo stvari, ki se jim smejejo še pametni pastirji na paši. To tlači slovensko kakovost in višino našega obeležja. »Cmokavzarstvo« je pobijal že naš duhoviti Janez Mencinger. Edino s kvaliteto pa moremo slovenstvo rešiti in ga pripeljati do zmage.

Slovenskemu okolju manjka današnji dan svetovljanstva, duševnega plemstva!

Zadnji in največji slovenski duševni plemenitnik je bil France Prešeren, ki je bil najgloblji slovenski človek in obenem svetovljanskega duha. Svetovljanski je bil pred njim ves Cojzov preporoditeljski krog. Pozneje so imeli le nekateri naši večji ljudje široko svetovljansko obzorje. Odločali so in še današnji dan odločajo in stopajo na vrhove pri nas po navadi — povprečniki.

V 1—2 številki lanskega letnika mariborskega

»Časopisa za zgodovino in narodopisje« (glasilo, ki je za našo kulturo resnično važno) je napisal g. Fr. Baš življenjepis dr. Pavla Turnerja, ki je umrl v Mariboru 25. septembra 1924. Ta življenjepis z dovoljenjem pisatelja priobčujemo z nekaterimi okrajšavami in smo podčrtali posamezne stvari mi sami. Vredno in potrebno je, da izvedo o dr. Turnerju, njegovem življenju in delu nekaj več vsi pravi Slovenci.

Dr. Pavel Turner je bil Slovenec in svetovljan ob enem.

Bil je mislec, ki je prišel zaradi svoje velike izobrazbe do prepričanja, da je rešitev slovenstva v zahodnoevropski orientaciji. To je tisto, kar poudarjamo in zagovarjamo mi od vsega začetka.

Bil je sin svojega časa, sicer racionalist in manchestersko liberalno pobarvan — mi teh načel ne zagovarjamo in jih nikoli nismo — vendar je pa bil njegov liberalizem popolno nasprotje tistega slovenskega »liberalizma«, ki je zrastel pri nas in je bil prava karikatura angleškega liberalizma.

Vse Turnerjevo življenje in delo je pa boj za veljavo in odločni poudarek osebnosti, vrlin človeške osebnosti. V tem se strinjamo s Turnerjevim mišljenjem popolnoma. Današnji dan, v času, ko tepta pol Evrope dostojanstvo človeške osebnosti s fašizmom in »führerstvom« v blato in s komunizmom ubijajo človeško osebnost, je poudarjanje osebnosti več kot potrebno. Turner je iz slovenske

kmečke hiše šel v cokljah med svet in se je vzdignil visoko zaradi svojih osebnih vrlin.

Turnerjeva ljubezen do slovenskega človeka in vedna skrb zanj, za vse njegove malote ter nepretrgana skrb za slovenski narod, predvsem pa skrb in prizadevanje za visoko raven slovenstva, je tisto, kar Turnerja postavlja tako visoko nad naše povprečnike prejšnjih in sedanjih časov, čeprav so povprečniki in pritlikavci v naši javnosti zlezli na strehe.

Turner je bil npravstveno strog tudi sebi nasproti. Mogoče je tudi zaradi tega bil nekoliko preveč človek razuma in praktično usmerjen.

Bil je pa doslej eden največjih slovenskih mecenov in je imel mecenstvo za npravstveno dolžnost, ne pa za baharijo. Ni dajal za to, da bi mu peli hvalo in da bi se postavljali kje kot kak »predsednik«, ki ga hvali žurnalja.

V nekem pogledu nas Turner spominja na Masaryka. Turner je imel zveze z visokimi in vplivnimi osebami v tujezemelstvu kot v tistih časih menda noben zaveden Slovenec. Ali ne bi bil Turner, če bi bil nekaj mlajši in bi bil ostal v tujezemelstvu, s svojimi zvezami po svetovni vojni imel za nas podobno vlogo, kot jo je imel za Čehe Masaryk?

Življenjska pot in delo dr. Pavla Turnerja pa je opisano tako-le:

(Dalje prihodnjič.)

Tako je civilizacija slovenske zemlje ustavila revščina njenega ljudstva. Ta mali košček Evrope, ki je doslej držal z njo korak, je na mah iztrgan iz njene srede in izročen propadu: vrste domačij so šle na boben, druge z zadnjimi napori zdržujejo davke in druge dajatve ter v sili iščejo izhoda v vseh mogočih pritrkljajih pri dnevnem življenju. Po hišah gore večni ognji, v kuhinji rabijo živinsko sol, otroci dobivajo namesto sladkorja saharin, oblačijo jih v cape iz nekdanjih rjuh. Doli na jugu so nekje pokrajine, nesrečno zaostale v svojem razvoju — danes dajejo merilo slovenskim ljudem... Razvrednoteni so vsi pridelki kmečkega stanu, vino in sadje ter živina in perutnina, uničena je vsa mreža hranilnic na slovenskem ozemlju z vsemi mnogoštevilnimi malimi vlogami, vzdržana je pa cena produktom, ki jih ne pridobivamo na Slovenskem, zlasti vsem monopolom od sladkorja do tobaka in industrijskim izdelkom. V senci svetovne gospodarske krize, ki naj bi v prvem hipu razložila in upravičila strahotni padec, so bili izpeljani vsi domači denarni kanali v centralne denarne zavode v Belgradu, z vrsto novih zakonov pa omogočena ustvaritev velikih zaslužkov v enem samem centru iz panog, ki so bile dotlej razdeljene po vsej državi... Le nekaj let je bilo treba, pa ni bila uničena le gospodarska stavba podeželja, ampak tudi vse zdravje na vasi in vse moralne osnove ljudstva...»

Taka je danes podoba podeželja na Štajer-

skem in v Prekmurju. Prav taka je na Kranjskem. Izračunano je in smo to dokazali v našem tedniku, da je centralizem vzel slovenskemu narodnemu gospodarstvu doslej dobrih 15 milijard dinarjev, ne da bi jih bil vrnil. Eden izmed tistih, ki so bili l. 1921 v krogu zagovornikov centralizma, je l. 1918 izračunal, da je slovensko narodno gospodarstvo na bivšem Kranjskem, Spodnjem Štajerskem in v slovenski Koroški, brez Primorja, predstavljalo l. 1918 2 milijardi predvojnih zlatih kron, in če odštejemo slovensko Koroško, torej kakih 1800 milijonov zlatih kron, kar bi bilo kakih 25 milijard povojnih dinarjev. Slovensko narodno gospodarstvo v tuzemlju je zmanjšal centralizem tedaj od 25 na 10 milijard dinarjev, torej za tri petine tistega, kar je nekdanje bilo!

Od l. 1932 do danes se je zmanjšalo v tuzemeljski Sloveniji število trgovskih in obrtniških obratov za 8555. Propadle so Trbovlje, izginilo ali opešalo je toliko in toliko industrij, denarnih zavodov je šla v nič cela vrsta itd. itd.

Naj taki, ki še tavajo za tistimi, ki so glasovali za Vidovdanko ustavo l. 1921, premišljujejo »veliko državniško modrost«, ki jo je oznanil dr. Gregor Žerjav v svojem govoru 14. svečana l. 1921 v debati o ustavi, in naj premišljujejo tudi o glasovanju Ivana Puclja in dr. Žerjava ter njihovih ljudi dne 28. junija 1921. Naj bo pa to oboje v večem spomin vsem ljudem, ki hodijo po slovenski zemlji!

France Vodnik:

O narodni morali

Narodna morala ali etika je, oziroma bi morala biti osnova vsemu človekovemu dejanju in nihanju, vsaj kolikor gre za njegovo razmerje do naroda. Ta moralna dolžnost je tem večja, čim večja je na splošno stopnja narodne zavednosti. Ta zavednost je do neke mere prirojena, zato v resnici nihče ne more brez krivde zanikati vezi, ki ga vežejo z narodom. Toda kaj si prav za prav mislimo pod pojmom

narodne morale?

Ker narod ni nekaj, kar bi moglo obstajati zase in brez nas, ampak je le višja enota, skupna posameznikov, je seveda jasno, da si pod pojmom narodne morale ne smemo predstavljati neke **brezosebne etike**, ki bi jo mogli prepuščati, oproščati jo od nje samega sebe, celoti, tako imenovanemu »narodu«, ki bi postal v tem primeru nekaj nerresničnega, namišljenega. Pa tudi tako ne moremo razumeti omenjenega pojma, da bi si pod tem predstavljali vrsto različnih moral, n. pr. slovensko, nemško, rusko, angleško, italijansko moralo in podobno. Resda, tudi na ta način se moremo izražati, ampak samo, če mislimo pri tem le na mogočnost, da je n. pr. neki narod do sebe in do drugih moralen, medtem ko neki drug narod nasprotno te dolžnosti ne izpolnjuje. Dalje bi mogli misliti tudi na posebne naloge in zato tudi na posebne dolžnosti, ki jih ima vsak narod zase. Toda to je v bistvu nekaj drugega, nego pa si moramo na splošno predstavljati pod pojmom narodne morale.

Morala ali etika je, kakor je vsakomur znano, dolžnost duhovnega značaja, ki jo človeku nalaga njegova vest. Po tem, da človek v sebi samem, v lastnem srcu, v lastni vesti čuti in spoznava, kaj je njegova dolžnost, je vse moralno najbolj osebnostnega značaja. Toda vsakdo je gotovo že slišal izraz etični imperativ ali ukaz? To se pravi, da človekove etične dolžnosti niso odvisne od človeka samega, od njegove osebne samovolje, ampak od duhovnih zakonov, po katerih je človek moralno dolžan delovati in po katerih je vezan n. pr. do samega sebe, do sočloveka, do družine, do naroda, do človeštva, do Boga. Tisti zakoni so objektivnega značaja, pomenijo nekako od človeka nezavisni red vesoljstva, zaradi česar jim mora biti človek pokoren, če hoče ravnati etično, to je v skladu s svojo vestjo.

In tako nam more izraz narodna morala pomeniti dolžnosti, ki jih ima človek do neke izven njega stoječe in izven njega veljavne vrednote. Ta vrednota je v tem primeru

narod.

Biti narodno moralen bi se potemtakem reklo, biti narodno zaveden, narodno ponosen, narodno pošten, narodno delaven, narodno zvest.

Toda ali ni vse to človeku prirojeno? Gotovo. Kljub temu mi bo vsakdo priznal, da domovinska ljubezen ni samo neka naravna človekova lastnost, marveč da je prav tako tudi etična duhovna vrлина, ki jo človek v sebi lahko goji ali pa ne, da, celo popolnoma lahko pozabi nanjo.

Domovinsko ljubezen so poznali vsi narodi. Da so že nekdanji šteli narodno nezvestobo za težko pregreho, o tem nam priča n. pr. zgled **Efijalta**, grškega narodnega izdajalca, ki so ga kaznovali s tem, da so ga vrgli v globok prepad. Prav tako vemo, da so že stari narodi slavili domovinsko ljubezen ne le kot nekaj samo ob sebi umevnega, to je po naravi danega, marveč kot čednost, kot krepost, torej kot npravno, moralno vrednoto.

Da nam bo jasno, v čem obstaja prav za prav bistvo narodne morale, se moramo seveda vpra-

šati po tem, kaj je narod oziroma narodnost. Na kratko bi lahko rekli: Narodnost pomeni posebno duhovno vrednost, ki izvira iz svojstvenih duševnih sposobnosti in ki se izraža v sorodnem načinu pojmovanja, vrednotenja, ocenjevanja, prizadevanja in delovanja neke skupine ljudi, ki se zaradi tega čutijo enoto. Oni se zaradi te duševne sorodnosti med seboj ljubijo in zavedajo, da tvorijo resnično narodno skupnost, da so narod. Narod je zato nekaj naravnega, ker izvira iz neke psihološke in telesne urejenosti in povezanosti. Če se skupina ljudi čuti po omenjenih znakih in ciljih med seboj zvezane in če se vsi začutijo kot narod, tedaj neki narod obstaja. To pa velja kajpada za vsako tako skupino, torej za vsako narodnost. Zato ima vsaka narodnost svojo vrednost, katere ne sme zmanjšati ali pa zanikati, omejiti ali pa celo namenoma odstraniti nobena druga narodna celota. To velja tudi tedaj, če se neki narod šteje za večjega ali pa tudi v resnici je večji ali popolnejši. Med posamezniki, med seboj različnimi narodi more in mora zato vladati le tako razmerje, da prizna vsaka narodnost prirodno vrednost druge narodnosti in da se med seboj duhovno in kulturno dopolnjujejo.

Iz povedanega sledita v narodno moralnem pogledu dve zahtevi, obvezni za vsakega posameznika v katerikoli narodni skupnosti. Prva zahteva se tiče človekovih dolžnosti nasproti lastnemu narodu, druga pa se tiče njegovega razmerja do drugih narodov.

Narodni šovinizem

Je prav tako nemoralen kakor nespoštovanje ali odpad od lastne narodnosti. Narod ni edina vrednost in — sub specie aeterni — tudi ne najvišja, to bi si morali zapomniti narodni šoviniisti. Narodni šovinist sicer ni da bi moral biti nemoralen do lastnega naroda; pač pa je nemoralen v razmerju do drugih narodnosti, katerih ne priznava, jih ne spoštuje in jim odreka vse tiste pravice, ki jih tako glasno in brezobzirno zahteva za svojo narodnost. Za te pravice pa se vendarle prav tako upravičeno, kakor njegova, bori tudi vsaka druga narodnost, saj smo prej rekli, da je vsak narod zase nedotakljiv.

Pa tudi šovinizmu nasprotna usmerjenost, tako zvani mednarodni, prav za prav pa

breznarodni kolektivizem,

ki narod in narodnost sploh zanikuje, je zmoten, tudi če se sklicuje na vzvišeno človečestvo misel. Zakaj kakor ni naroda brez posameznikov, prav tako tudi ni človeštva brez narodnih skupnosti.

Toda odpad od narodnosti ni vedno le nasledek omenjenega internacionalizma, ampak prav pogosto se nekdo odreče svoje narodnosti, ker se je sramuje, ker se mu ne zdi zadosti dobra, ali pa mu — po geslu »ubi bene, ibi patria« — kjer mi več nese, tja se bom zapisal — premalo koristi. Tak človek si nič ne pomišlja, zatajiti svoj materni jezik in zanikati svoje narodno kulturno sporočilo. Po pravici mu gre naziv »prodane duše«, kakor imenujemo narodne odpadnike, prav tako kakor podobne nemoralne tipe.

Že prej sem opozoril, da je čut narodne zvestobe zelo odvisen od stopnje narodne zavednosti. To nam bo najbolj razvidno iz raznih zgodovinskih zgledov, ki nam potrjujejo, da je res tako. Spomnimo se n. pr. samo, kako je bilo lahko potujčevanje naše zemlje v času, ko v ljudeh še ni bilo slovenske narodne zavednosti. Naš človek, dasi po rodu Slovenec, je bil takrat prilagodljiv tujemu vplivu, kar se je najbolj videlo v jeziku.

Ljudje, ki so se na ta način odtujili zemlji in ljudstvu, sploh niso marali več govoriti domačega jezika, ker se jim ni zdel zadosti dober; rajši so govorili po nemško. Pa saj je tako še tudi dandanes. Človek, ki narodno ni zaveden, naj živi le nekaj mesecev med drugim narodom, pa že ne zna več svoje materinščine.

Najlepši zgled narodne zvestobe in nje nasprotja v naši preteklosti nam nudita

Prešeren in Vraz.

Prvi je bil prežet z narodno zavednostjo; to, da je bil Slovenec, ga je navdajalo s ponosom, pa tudi s pogumom in vero v narodovo bodočnost. Zato se je upiral vsem protinarodnim poizkusom, ne samo germanizaciji, ampak tudi tako imenovanemu slovenskemu ilirizmu, to je gibanju, ki je hotelo slovenščino zamenjati oziroma »stopiti« s srbohrvaščino. Največ po Prešernovi zaslugi smo Slovenci ohranili svoj jezik, pa ne le jezik, ampak tudi svojo narodno zavednost in svoj narodni ponos. O Prešernu moramo reči, da je bil v najvišji meri narodno moralen.

Nasprotno pa je bil S. Vraz kar pripravljen, zamenjati slovenski jezik z jezikom drugega naroda. Manjkalo mu je, kljub siceršnji poštenosti, brezpogojne narodne zavednosti; premotila sta ga zunanja moč in število, kakor da bil narod od tega odvisen, kakor da majhen narod ni prav tako vreden živeti kakor po številu velik.

Prav tako svetel zgled kakor Prešeren nam je zapustil pozneje

Fran Levstik.

Če se ozremo v njegov čas, vidimo, da ni kljub l. 1848, nikjer prave narodne zavednosti in poštenosti. Res so bili takrat Slovenci navdušeni, radi so v besedah dajali duška svojemu narodnemu čustvu. Toda kaj, ko pa so sami rajši govorili nemški nego slovenski! Levstik je nasprotno dokazal, da se mora resnično prepričanje pokazati v **dejanju**. Zato je tudi vse svoje najboljšje moči in sposobnosti žrtvoval povzdigi narodne zavednosti, širjenju in dvigu slovenske govorice in slovenske knjige. Pa še nekaj je odkril prav Levstik: da je namreč narodno-moralen, to je narodu resnično zvest le človek, ki je cela osebnost, to je človek, ki zasebno in javno živi v duhu svoje narodnosti. Sam je to dokazal z lastnim življenjem, ko je žrtvoval rajši svojo eksistenco, nego bi si jo ustvaril z narodno nezvestobo. Spoznal je, da je moralna višina naroda odvisna od slehernega **posameznika**, koliko namreč velja poedinec kot človek, kot osebnost.

Z drugimi besedami se to pravi, da kakor nikjer, tako tudi v razmerju človeka do naroda ni mogoča tako zvana **dvojna morala**. Le-ta namreč je eden poglavitnih vzrokov, da ljudje nimajo v sebi etične hrbtnice, poštenosti in ponosa in se uklanjajo ne le najmanjšemu pritisku, ampak celo sami — zaradi gole koristi — služijo stvari, ki je domovini v kvar. To je bila tudi pri našem človeku vedno velika napaka, katero je v polpreteklem času šibal posebno

Ivan Cankar.

Narod namreč pada in raste s padci in rastjo vsakega posamejnega svojega člena, to je železna zakonitost, ki prav zato nalaga vsakemu poedincu resnično **narodno dolžnost**. Gotovo, zvezanost z narodom kaže človek, če ga odlikujejo narodni ponos, poštenost, spoštovanje in ljubezen do splošno narodnih vrednot: zemlje, jezika, kulture, običajev, pokrajine, vere, načina mišljenja in čustvovanja. Ta ljubezen je nekaj prirojenega, zato nekaj velikega, resnična duhovna vrednota. Vendar pa ne smemo prezreti, da je usoda vsakega občestva, vsake skupnosti odvisna od njenih delov, oziroma členov. Tako tudi

narodno občestvo

temelji na poedincih. Zvestoba narodu je dolžnost, a kdor zares želi narodu dobro, mora biti etičen tudi sam v sebi, kot osebnost. Samo zunanje narodno navdušenje in manifestiranje ni nič vredno, če ni za njim močnega, svetlega srca. Prav v tem je vzrok, da mnogo več store za ohranitev svojega naroda, za njegov resnični napredek, za njegovo bodočnost včasih ravno njega najtišji členi, n. pr. preprosta kmetica, ki se tega morda niti ne zaveda, kakor marsikdo, ki na zunaj glasno poudarja svojo narodnost. Tista tako zvana **narodna inteligenca in meščanstvo** je pogosto kljub zunanji formi in lažnivemu videzu le še trhlja veja na narodnem drevesu, medtem ko tvori živo jedro naroda le oni slovenski človek, ki dá v sebi živeti, rasti in cveteti vsemu tistemu, kar mu je narava vložila v telo in dušo kot bistvo naše narodnosti, to je

slovenstva.

Etika je namreč ena sama in tudi etika javnega življenja, kulture, politike, narodnega življenja je vedno v vesti, v človeku samem, v osebnosti in se ne da ločiti v zasebno in javno, v dvojno moralo. Osebnost etično majhen človek navadno tudi narodne morale nima, to je ne spoštuje vrednot svojega naroda — in tisti, ki niso narodu ohranili zvestobe, razodevajo tudi v zasebnem življenju,

kot osebe, kot ljudje majhen, nedosleden, nizek značaj.

H koncu bi rad poudaril še nekaj zelo važnega. Ker je narod celota, ki jo morajo podpirati vsi posamezni deli, je v nasprotju z narodno moralno, če kdo ta čut celote s čimerkoli ubija.

Narodna razcepljenost

je za narod vedno škodljiva, in delo tistega, ki jo pospešuje, moramo z vidika narodne morale obsoditi. To se ne pravi, da členi istega naroda ne bi smeli imeti različnih idej, kar se tiče svetovnega nazora. Toda ta diferenciacija, ta ločitev duhov, kakor se ta razloček s posebnim izrazom imenuje, se ne sme prenašati na narodna vprašanja. Tu se morajo vsi členi, tudi če so sicer različnega naziranja, zavedati narodne pripadnosti in dolžnosti, ki iz tega izvirajo. Zavedati se morajo, da narodnost ni nikoli privilegij tega ali pa onega in da zato ne smejo iz strankarskih ozirov izpodkopavati narodu koristnih prizadevanj edinole zato, ker so ta prizadevanja, recimo, zasluga drugih. Tako stališče je vedno znamenje majhne narodne zavednosti, majhne narodne poštenosti, majhne narodnega ponosa. Žal le prevečkrat en del narodne celote iz omenjene miselnosti koplje narodu grob s tem, da stavi strankarske koristi nad narodne, kar moramo šteti z vidika narodne morale vsekakor za negativno in nedopustno ravnanje.

Listina jugoslovenske miselnosti

Tednik »1551« je očital poslancema R. Pustoslemšku in inž. Paherniku, da je propadla akcija, ki je hotela zagotoviti denar iz dohodkov pri odpravi fideikomisov, ker omenjena poslanca nista hotela staviti primernega predloga v tem smislu. Na ta očitek odgovarja Rasto Pustoslemšek v »Jutru«. Odgovor je tako pristno jugoslovenski, da res zasluži, če si ga vsak ogleda od blizu.

G. Rasto Pustoslemšek pripoveduje najprej, da ga je naprosil vseuč. prof. dr. Lapajne, naj bi stavil v skupščinskem odboru za odpravo fideikomisov predlog, ki bi bil v korist vseučiliški knjižnici in da mu je on to takoj obljubil. Na poznejšem sestanku, sklicanem v ta namen pa ga je naprosil takratni vseuč. rektor dr. Slavič, da bi stavil v skupščinskem odboru takšen predlog: »V zakonskem načrtu določena pristojbina za odpravo fideikomisov v znesku 2% se zviša na 8—12% in to zvišanje naj se porabi za zidavo vseučiliške knjižnice v Ljubljani.«

Do tu je stvar in delo jasno, pregledno, predlog ima svojo gospodarsko osnovo v dejstvu, da gre pred vsem za fideikomise v Sloveniji, kajti v Srbiji, Makedoniji, Črni gori, Bosni fideikomisov nikoli ni bilo.

Kaj pa je napravil g. Pustoslemšek iz tega smotrnega in zmiselnega predloga?

Nekaj nad vse jugoslovenskega. Kot skušen državnik je imel seveda najprej pomisleke zoper »oportunistično stilizacijo«. Zakaj neki je bila stilizacija tega predloga tako nazarensko »neoportunistična«?

No, to bomo takoj videli, ko beremo Pustoslemškov »oportunistični« predlog.

»To zvišanje naj se porabi za potrebne zgradbe na naših univerzah.«

S temi »našimi« je seveda g. Pustoslemšek mislil na vsa jugoslovenska vseučilišča, kajti Slovenci imamo samo eno, pa še to po zaslugi jugoslovenov nepopolno ter prikrajševano in okrnjeno na vseh koncih in krajih.

G. Pustoslemšku se torej ni zdelo »oportunistično« predlagati, da se kak dohodek porabi samo za slovenske neizogibne potrebe.

Človek bi zategadelj mislil, da bo za slovenskega človeka samoumevno, če bo zahteval enako mero in enako pravico tudi za nas. Vse to tem bolj, ker v tem primeru ni šlo za denar, ki bi se bil zbiral enakomerno v vsej državi in ker bi pomenilo enakomerno razdeljevanje enakomerno zbrano denarja spet gospodarsko krvavenje Slovenije.

Pravi slovenski človek bi v takih primerih ne smel poznati oportunitizma, ali po domače mešetarnjenja in popuščanja.

Kako torej g. Pustoslemšek opravičuje svojo »oportunističnost«?

Pravi, da je mislil, da bo za tak predlog lažje pridobil ministra Maksimovića, kakor če bi bil predlagal, da bi se ves presežek okoli 60 milijonov porabil za slovensko vseučiliško knjižnico.

Torej v očeh jugoslovenskega poslanca je že zgolj višina zneska nekaj, kar ga plaši, da bi ga zahteval za Slovenijo. Recimo, da bi za vseučiliško knjižnico tolikšen znesek res ne bil potreben. A g. Pustoslemšku je bilo vendar znano, da slovensko vseučilišče še zmeraj nima nobenega svojega poslopja, še zmeraj se ubija po zasilnih stavbah, ki so jih deloma postavili celo zasebniki.

Mar bi bilo res nekaj tako nezaslišanega, če bi se bil ta znesek, kolikor bi bil presegal potrebe knjižnične stavbe, porabil za zidavo vseučilišča? Ali za naše bolnice? In še za tisoč drugih, prepotrebni stvari, ki čakamo nanje? Hhratu bi

Sklep.

Vidimo torej, če na kratko obnovimo misli, da je narod organizem, to je posebna duhovna skupnost, kateri pa je osnova človek posameznik. Za to skupnost so značilne razne posebnosti, ki vse člene družijo med seboj in jih vežejo v enoto: jezik, običaji, nazori, način mišljenja in čustvanja in podobno. Zato je vsak narod poklican, da izpolni v zgodovini njemu dano nalogo in tako sodeluje v harmoniji stvarstva. Zaradi tega je tudi vsak posameznik dolžan, spoštovati svoj in tudi tuji narod. Posamezni človek ustvarja in ohranja narodne vrednote, zato je zanj moralno odgovoren. Posameznik je prav za prav živa stanica narodovega organizma in njegovega življenja, on je merilo in ogledalo celotne duhovne podobe narodne duše, narodove višine.

Zato smo obsodili tako narodni šovinizem kakor tudi negativni internacionalizem. Kakor je šovinistični nacionalist slep za vrednote drugih narodov in vidi le sebe, tako pa anacionalni internacionalizem ne upošteva po naravi danih narodnih enot in zaradi tega zaslužuje, podreja in nasilno posega v svojsko rast posameznih narodov. A tudi, kar se lastne narodnosti tiče, se moramo vselej zavedati: odgovornost pripada edinole človeku posamezniku. Blaginja naroda je odvisna od poedinca in zato je človekova moralna dolžnost, biti svojemu narodu zvest. To velja tem bolj za člene malega naroda, kakršen je tudi naš slovenski.

taka poraba zneska tudi preprečila, da se ne bi morebiti odtekel spet velikanski znesek slovenskega denarja in se tako znova oslabila naša gospodarska stavba.

Če je torej g. Pustoslemšek res mislil, da bi bil z 8—12% zvišanjem pristojbin dobljeni znesek tako velik, da bi ga bilo le težko ohraniti za naše koristi in namene, bi bila njegova dolžnost predlagati manjše znižanje, v nobenem primeru pa bi ne bil smel celo sam predlagati, da se iz tega denarja pospešujejo vseučiliške stavbe v krajih, ki niso k tem pristojbinam prav nič prispevali. Saj gre našega denarja tako dovolj v take kraje.

Kako se je zgodba teh pristojbin končala in zakaj se takrat za našo glavno knjižnico ni nič storilo, to spada v drugo poglavje. Omenimo naj pa vendarle samo toliko, da za knjižnico tega našega denarja tedanji jugoslovenski nacionalni režim ni dal.

In še to naj omenimo, da se zdi g. Pustoslemšku nekaj popolnoma naravnega zavrnitev ministra Maksimovića, češ da ne bi dal iz povisanih fideikomisnih pristojbin pridobljenega denarja pod nobenim pogojem za slovensko vseučiliško knjižnico, ko pa je svoje dni propadel že dovoljeni kredit zanj, ker se ni pravočasno izrabil. Kajti miselnost, ki diha iz tega stavka, je vredna posebnega zapisa: Ker je zapadel kredit zaradi zgolj oblikovnih pomanjkljivosti, ki so bile v tem primeru samo nasledek prevelike vestnosti v pripravi, zato naj bi slovensko vseučilišče kratko in malo sploh ostalo brez knjižnice! Kakor da bi bila država s tem oškodovana, če je kak kredit zapadel! Zapadel vrhu tega zgolj zaradi birokratično centralističnega formalizma. In kakor da bi država v tem primeru prav za prav ne bila imela samo dobička pri tej zamudi: obresti!

Znano nam je, da se je zaradi oblikovnih pomanjkljivosti zapadli kredit v drugih primerih kaj kmalu spet našel v sledečem proračunu.

Širite naš list „Slovenijo“!

Zagrebško pismo

Vsako glavno mesto kake dežele oziroma kakega naroda ima nekaj značilnega, posebnega, tako v zunanosti samih hiš, kakor v nošnji ljudstva, ali v svojem posebnem narečju in po drugih posebnostih. Dunajčana poznaš takoj, ko odpre usta, Pražan ima svoj pojoči govor. Belgrajčan svojo zavlečeno ekavščino, a Ljubljčan ravno tako svoj sicer zelo s tujkami pomešan, a vendar Slovincem tako dobro znani in značilni izgovor.

Čeprav ima tudi Zagreb svoj »purgerski« žargon, ki je značilen za prave staronaseljene Zagrebčane, vendar tujec ne bo opazil po načinu govorice, da je v Zagrebu, kakor bi to takoj videl v naštetih mestih, kakor: na Dunaju, v Pragi, Belgradu, Berlinu itd. To pa zaradi tega, ker je v Zagrebu najmanj pravih Hrvatov-Zagrebčanov (mislim staronaseljenih). Statistika kaže, da je Zagreb mešanica narodov in zraven tega tudi mešanica ljudstva iz raznih provinc. Tako so številčno zastopani: Slovenci z okoli 12%, istotako tudi Srbi, Židje zastopajo okoli 6—8%. Precej velike odstotke imajo tudi Dalmatinci, Bošnjaki, Slavonci (Sremci) in razen tega tudi (seveda v

manjših odstotkih) Rusi, Istrani, Čehi, Avstrijci, Nemci, Madžari in nekaj Bolgarov. Dasiiravno so Nemci in Avstrijci številčno v majhni množini, so vendar faktor, s katerim se mora zelo računati, ker zavzemajo v trgovskem svetu dobre pozicije in imajo posebno pri podružnicah tujih tvrdk vodeče položaje. Kot taki seveda v prvi vrsti podpirajo in zaposlujejo zopet svoje rojake, tako da je naš človek tam nemogoč. Ti gospodje izza meje, ki tako rekoč malo delajo, a imajo velike plače, sprejemajo v službo domačine samo kot majhne pisarje in kluge, domača dekleta pa izrabljajo kot »privatne tajnice« z minimalno plačo. Če tak gospod zbolijo, oziroma če si nabavlja novo garderobo, potem se pelje na Dunaj ali v Budimpešto. Ravno tako svoje dopuste preživlja v tujini v svetnih kopališčih ter na ta način nosi naš denar čez mejo, denar, za katerega je domačin prikrajšan.

Kadar greš po Ilici ali v kavarne, restavracije, na koncerte, v kino ali gledališče, slišiš najmanj 40% nemščine. To je zaradi tega, ker razen z zvijačo k nam vrinjenih tujcev skoraj vsak Žid s svojimi znanci istega plemena — nemško. Izjema so španski Židje iz Bosne, ki lomijo pokvarjeno španščino. Židjinje med seboj sploh govorijo samo nemško ali pa madžarsko in to čisto javno v lokalih, na veselicah, čajankah, trgovinah i. t. d. Moram pripomniti, da je njihova nemščina seveda slaba. Provincijski Židje, ki vedno bolj in bolj rinejo v Zagreb, imajo pa še celo to navado, da mešajo nemščino z hrvaščino, ker ne znajo dovolj nemščine. Potem slišiš: »Sag' ihm, er soll mich nicht smetati« itd. Vedno močnejše prodirajo oni v trgovino in vse dobre stroke so že v njihovih rokah, n. pr.: kinematografi, zastopstva radijskih aparatov, veliko kavar, dobre trgovine, vse tako zvane »domače« tovarne in industrije, moderne velike hiše itd. To pa ni čudež, kajti Žid kupuje samo pri Židu, zdravi se samo pri Židu in podpira vsakega Mojzesa v kaftanu, ki pride iz Poljske, Rumunije ali iz Nemčije. V trgovini je najmanj 70% vodečih mest v židovskih rokah, ki seveda zopet židovske uradnike protežirajo, ostanek vodečih mest je v rokah tako imenovanih neizogibno potrebnih »strokovnjakov« iz Avstrije in Nemčije, deloma iz Madžarske, potem pridejo na vrsto Dalmatinci, Bošnjaki, deloma Slovenci, a najmanj pa je domačih sinov Zagreba!

Danes pristni Zagrebčani vidijo napake svojih očetov, ki so mirno pustili, da se Židje bolj in bolj širijo, po prevratu pa je bila kriva država, ki je dopustila, da so Avstrijci trumoma prihajali sem, kjer so dobili briljantna mesta s svojim znanjem nemščine, ki je v židovski trgovini tako potrebna. Jaz sam sem videl nešteto svojih bivših tovarišev iz graške trgovske akademije, seveda Nemcev, ki so tukaj dobili izvrstne službe in se še danes nahajajo v Zagrebu. Seveda imajo ti gospodje zelo nizko mnenje o naših uradnikih.

Letos se je v Zagrebu zidalo okoli 80 novih poslopij, od tega so tri četrtine štirinadstropne. Lastniki teh hiš so samo Židje, deloma naši trgovci, deloma pritepeni nemški begunci, samo malo je ne-Židov, ki so zidali velike objekte. Pač pa bo v teh hišah stanoval majhni domačin, plačeval visoko stanarino takemu gospodu, ki bo od rente živel in domače hčere zapeljeval. Kadar je kakšna dohodna prireditev za invalide ali podobno, potem tak gospod nima denarja, ampak redno plačuje članarino za nemški oziroma avstrijski »Hilfsverein«.

Posebno poglavje in značilno za naše notranje razmerje je sledeče: V Zagrebu obstoji tako imenovani »Kulturbund«, to so Nemci tuji in domači, deloma iz Zagreba deloma iz Vojvodine, ki svojo mladino združujejo v imenovanem »bundu«. Ta organizacija, ki ima popolnoma hitlerjevska načela in pravila, prireja veselice, pevske večere, čajanke, izlete, telovadbe, čitalnico, predavanja i. t. d. Posebno prikupno deluje na mladino, ki prihaja v dotik nemško-evangeljskih krogov ter širi tako imenovani vsenemški duh. Vsak novinec, ki stopi v to organizacijo, mora najprej prisesti zvestobi. To se imenuje »Wimpelweihe«, a prisega se glasi: »Nemec do smrti!« Poudarjam, da so to otroci, do 95% naši državljani! Dekleta se družijo samo z Nemci, in moram ugotoviti, da vlada v teh krogih tako močan nemški duh, da bi se g. Hitler od srca veselil. Kaj imamo mi od njih pričakovati in kaj bodo dali naši državljani v daljšem življenju, to je pač drugo vprašanje. Tako je stanje danes 18 let po prevratu, ko je nemščina tako rekoč iz šole popolnoma odpravljena.

Leta 1918/19 si bral po trgovinah in na javnih mestih nadpis: »Govori hrvatski«. Danes po 18 letih si nobeden več ne upa protestirati proti javnemu tujemu govorjenju v tramvajih in lokalih.

V naši ožji domovini Sloveniji, polni čarobnih prirodnih krasot, se v zadnjih letih žal opaža tudi prodiranje tujega elementa. Prezadolžena posestva kupujejo tujci, Nemci, Židje, Italijani in Srbi. Še celo naša dekleta se bolj zanimajo za tujca, ko za svojega rojaka. Lahko bi opisal veliko primerov, kjer se žal ne kažejo tako narodne, kakor zagrebške Nemke! Zato naj bi bile te vrstice opomin tistim, ki še omahujejo in ki še ne vedo, da spadajo v domačo strnjeno vrsto in da bi je zadnja ura, sicer bomo v nadaljnji prihodnosti vpraševali: »Kje dom je moj?«

Opazovalec

Mimo sporazumačev k sporazumu

Nekateri bi za vsako ceno hoteli ohraniti a kljub temu priznavajo obstoj hrvaškega vprašanja, ki ga je treba rešiti. Zato ponujajo Hrvatom »demokratsko« rešitev, to se pravi tako, v kateri bi Hrvatje sicer smeli svobodno voliti in glasovati, pri čemer bi jih Povedali smo že in dokazali z logičnega in sociološkega stališča, da taka rešitev ne bi bila demokratska, ker zahteva demokracija popolno decentralizacijo, popolno samoupravo. Prav ta neodkritost teh pridigarjev demokracije je tisto, kar zavlačuje dejanski in odkritosrčni sporazum od naroda do naroda in stopnjuje napetost, namesto da bi jo zmanjševala.

Prav tako razločno piše »Hrvatski dnevnik«:

»Hrvatje bodo imeli malo od tega, če jim pri- nese demokracija samo mogočnost, da na vsa usta govore, kaj hočejo, in da samo postavljajo svoje zahteve, ker oni zahtevajo, da bodo te zahteve spoštovane in uresničene. Popolnoma gotovo je, da smo mi Hrvatje za demokracijo, kajti demokracija, kakor smo že večkrat naglasili na tem mestu, pomeni suverenost naroda, a to je bila dogma Radićeve politične znanosti. Toda demokratsko načelo ni za nas samo okvir, ampak izhodišče, s katerega ocenjujemo vsa politična dejstva in s katerega postavljamo zahteve, ki tvorijo hkratu s temi dejstvi hrvaško vprašanje. Zato odkriti politiki ne smejo samo publicirati o »enakopravnosti« in »pomirjenju« Hrvatov z »demokratskimi svoboščinami«. Nasprotno morajo pogledati dejstvom v oči in se potruditi, da z ene strani prenehajo obstajati vsa dejstva, s katerimi Hrvatje niso in ne morejo biti zadovoljni, po drugi strani pa da se ustvari- jo taka dejstva, ki jih Hrvatje iščejo in ki jih bodo zadovoljila.«

K tem razločnim besedam bi pripomnili samo, da je pri nas še zmeraj vse premalo glasov, ki bi bili v osnovnih slovenskih vprašanjih prav tako — razločni.

Ali ste poravnali naročnino?

Skrivalnico hočejo igrati

V neki polemiki s »Slovenskim domom« zatrjuje »Jutro«, da ne zadene nobena krivda dr. Kramerja, če se svoje dni ni mogla uresničiti »lepa misel« — o ustanovitvi banovinskih cestnih fondov namesto državnega centralnega cestnega fonda.

Zakaj se ni mogla uresničiti, »Jutro« ne pove. Najbrž pa hoče s tem reči, da se je dr. Kramer vzdržal glasovanja, ko je šlo za uvedbo cestnih fondov, ali pa kaj podobnega.

»Jutro« seveda ne more nič drugega reči, ko zagovarja človeka, ki je z glasovanjem za centralizem omogočil in dejansko povzročil vso to nezmiselnost in zlasti za na Slovence brezprimerno škodljivo centralizacijo ne samo javnega, ampak celo zasebnega denarja (Hipotekarna in Narodna banka, Poštna hranilnica!). Zato more ta zagovor špekulirati samo na najbolj neukega ali omeje- nega bralca brez sleherné lastne sodbe. Kajti res je ravno narobe, krivda zadeva Kramerja in za- deva ga celo v dvojnem pogledu.

Prvič, kakor že rečeno, ima že sploh mogočnost centralizacije takih fondov svoj spöčetek v cen- tralizmu, za katerega je dr. Kramer glasoval, za katerega je govoril in pisal, za katerega dela še danes. In ne moremo in ne smemo nehati poudar- jati in nenehoma kazati na to, da je jugosloven- ski nacionalni centralizem tisti, iz katerega izvira in izhaja vse zlo, vsa naša revščina in stiska. Tega madeža centralizma ne izbriše jugoslovenom nihče in zlasti ne bomo Slovenci nikoli dali, da bi se ga mogel kdo izmed njih otrsati s skromnim, površ- pa še neodkritim priznanjem neke »pogreške«.

Drugič se pa »Jutro« presneto moti, če misli, da se je pred slovenskim narodom kdo že opral, če je samo malo prigovarjal kaki slovenstvu škodljivi ustanovi. Kajti kadar gre za stvar, ki ljudstvu očitno in znatno škoduje, tedaj je dolžnost vsa- kega ljudskega zastopnika, da ne samo glasuje zoper tako napravo, ampak da dosledno do kraja pretrga vsako zvezo z ljudmi, ki bi navzlic vsemu hoteli to napravo uresničiti. Ne samo za naravnost misleče ljudstvo, ampak za vsakega, ki mu misli ne poznajo ovinkov in skrivalnic, je nekaj nemo- gočega, da bi njegov zastopnik ostal še nadalje v družbi ljudi, ki mu delajo škodo tako rekoč po sporedu in načrtu.

Če pa velja to že za vsakega pravega ljud- skega zastopnika sploh, velja še vse bolj za tistega, po čigar krivdi je postala taka zakonodaja mo- goča. Zlasti še v tem primeru, ko so centralistični jugoslovenci med nami obetali Slovincem, kako jim bo imenitno v znamenju centralizma. Ko gre torej povrh vsega še za javno dane obljube.

Ne, jugoslovensko centralistično »Jutro«, kriv- da za centralizacijo fonda zadeva Kramerja, pa še prav močno ga zadeva.

Spominjajte se tiskovnega sklada tednika „Slovenije“

Prepričane Slovence, ki jim je slovenstvo za- poved vesti in npravnosti, prosimo, da podpre- jo razširjevanje čiste slovenske misli s tem, da nakažejo primeren znesek za

tiskovni sklad našega tednika „Slovenije“

ni ter tako podredil vse slovanske pokrajine ne- posredno Rimu.

Zdaj pa je združena diplomacija kralja Ludo- vika Nemškega (804—876) in nemških škofov pod vodstvom fanatičnega spletkarja, nemškega du- hovníka Vihinga posegla po zadnjem političnem sredstvu. Kraljev sin Karlman, vojvoda bavarski, je z močno vojsko napadel Rastislava in vdrl v Veliko Moravo ter najprej opuščaval nitransko kneževino, kjer je vladal njegov nečak in vazal Svetopolk. V silobranu se je premagani Svetopolk podyrgel Karlmanu. Ta mu je pustil nitransko kneževino pod pogojem, da se zveže z Nemci in svojega strica Rastislava iz zasede ujame in izroči Nemcem. To se je zgodilo v novembru l. 870, ko so Nemci vklenjenega Rastislava odvedli v Ra- tisbono (Regensburg). Prav tedaj se je vračal iz Rima novi nadškof Metodij. Med potjo ga je zajel Karlman, ki je bil zasedel Moravo, ter ga izročil sodbi bavarskih škofov v Ratisboni, kjer se je nahajalo najvišje kraljevsko sodišče. Tako so leta 870. v Ratisboni istočasno sodili dva visoka jet- nika, kneza Rastislava in nadškofa Metodija. Ras- tislava so oslepili, ga zaprli v neki samostan in pogubili brez sledu. Metodija so nemški škofje pred sodiščem sirovo bili s pestmi, mu grozili s konjskim bičem ter ga obsodili na ječo (870—875).

Kocelj, knez slovenske Panonije, se je z vsemi silami zavzel za osvobodjenje nadškofa Metodija, posredoval pri papežu in v Carigradu. Šele po pol- tretjem letu se mu je posrečilo pridobiti papeža Janeza VIII., da je v začetku l. 875. poslal na Nem- ško ankonskega škofa Pavla kot svojega legata, da reši Metodija in kaznuje nemške škofje.

Kakor se je l. 870 združil kralj Ludovik Nem- ški s škofi, da nasilno in zavratno odstrani oboro- ženega nasprotnika Rastislava, tako so se Nemci l. 875 po Metodijevem osvobojenju iz ječe zaro- tili s škofi proti zadnjemu političnemu nasprotni- ku, slovenskemu knezu Koclju, ki je l. 874 po Rastislavovem zgledu neopaženo izginil z zgodo- vinskega pozorišča.

Mali zapiski

Prepovedan list.

Državno pravdnistvo v Ljubljani je prepove- dalo širiti in prodajati št. 43 našega tednika z dne 25. oktobra 1936.

Glas iz Mežiške doline.

(Dopis.)

Od nekdanje slovenske Koroške smo poleg Je- zerskega rešili le že Mežiško dolino. Tudi te bi ne imeli, če bi je ne bil pravočasno zasedel juna- ški Malgaj s četo zvestih mu vojakov. Nesrečni JNS režim pa je odpravil proti volji ljudstva 7 dobrozavednih kmečkih občin, kakor so bile: Ko- privna, Libuče, Št. Danijel, Kotlje, Tolsti vrh, Li- beliče in Ojstrica, in je te izrazito kmečke občine priključil k 5 večjim, po večini industrijskim ob- činam kakor: Črna, Mežica, Prevalje, Guštanj in Dravograd. V vseh teh občinah je bilo pri sedanjih volitvah 5145 volilnih upravičencev, volilo pa jih je 1696, to je 33%. Tako mora Mežiška dolina be- ležiti najbolj slabo udeležbo ne samo v Sloveniji, ampak menda v vsej Jugoslaviji. Zakaj? O tem naj premišljujejo merodajni faktorji. Kako mora to učinkovati na one Slovence, ki so še ostali pod Av- strijo? Koroški Slovenec.

Jasne besede

Poslanec dr. Žiga Scholl je rekel na zborovanju pripadnikov Hrvaške kmečke stranke v Petrinji zadnjo nedeljo:

»Zagrebski meščani so spoznali in sprevideli, kar je rekel pokojni Stjepan Radić, da je svoboda kakor sonce, ki sije vsakemu ali nikomur. Ne more biti za enega suženjstvo, kar je za drugega svo- boda.«

Na zborovanju istih pripadnikov v Žepču pa je rekel hrvaški državni poslanec dr. Juraj Šutej o istem predmetu:

»Hrvatje ne bodo nikoli stopili v kako skupnost, v kateri bi zgubili svobodo, za katero so se stoletja borili. Mi pravimo vsakomur, da zahtevamo v tej državi, da bomo na svojem popolni gospodarji, ti- sto pa, kar nam gre, bomo dobili z močjo našega naroda.«

Listnica uredništva

Gospodu R—e.: Čudite se, da smo zadnji se- stavek v zadnji številki objavili. Po vašem mne- nju ne spada v resen list, kakor je »Slovenija« in ni v skladu z njegovimi načeli in njegovo smer- jo. Ne ugovarjamo, a upoštevajte v našo opravič- bo, da se vsakemu uredniku lahko pripeti, da ne- kaj prezre ali premalo pazljivo prebere. Kdor pozna uredniške posle, ve, kako se ti včasih v zadnjem hipu kopičijo. Z načelnim odgovorom nam boste ustregli.

Urednik in izdajatelj: Tone Klemenčič v Ljubljani

Sava Radič-Mirt:

Črtomirjeva vrnitev

Načrt za filmsko tragedijo v treh dejanjih.
(Vse pravice pridržane)

Vsebina in zgodovinsko ozadje

Po preseljevanju narodov so se polastili Nemci zahodne polovice rimskega cesarstva in s Karlom Velikim obnovili v Italiji »rimskega cesarstvo nem- škega naroda«. Prodirali so začeli tudi proti vzhodu, da razširijo nemški imperij še na vzhodno (grško) polovico. A tu so trčili na novega, silnega nasprotnika, na Slovence, ki so po odhodu Ger- manov iz severne in srednje Evrope zasedli njih ozemlje. Takrat se je začela zgodovinska borba med Germani in Slovani, ki še danes ni doboje- vana, borba rimskogermanskega in grškoslovan- skega duha.

Resna in usodna nevarnost je zagrozila nem- škemu imperiju leta 865, ko sta velikomoravski knez Rastislav (846—870) in panonski knez Ko- celj (861—874) pozvala, da se za vedno otrsata frankovske nadoblasti, iz grškega Carigrada so- lunska in slovanska misijonarja filozofa Konstan- tina in njegovega brata, državnika Metodija, ki sta uvedla slovansko bogoslužje. Zunanji borbi med Nemci in Bizantinci se je pridružila še notra- nja borba med papeškim Rimom in nadškofovskim Solnogradom za cerkveno nadoblast v novih slo- vanskih pokrajinah Velike Morave in Panonije. Papeški diplomaciji se je začasno posrečilo z eno potezo ugnati dva nasprotnika, nemški Solnograd in grški Carigrad na ta način, da je l. 870 papež Hadrijan II. obnovil staro škofijo sv. Andronika v slovenski Panoniji (Sirmium) ter dovolil slovanski jezik v krščanskem bogoslužju. Za sremskega nad- škofa pa je postavil Metodija s pravicami apo- stolskega legata za širjenje krščanstva med Slova-

SCENARIJ

Prvo dejanje

1. nastop

Novembra leta 870 v Ratisboni. Sodna dvorana v kraljevski palači. V ozadju tribuna za kralja in spremstvo, na levi plapolajoče ognjišče in pro- stor za škofo in grofo, na desni za sodnike. Nem- ški duhovniki in škofje (nadškof solnograški Ad- alvin, pasovski škof Hermanh s konjskim bičem, freisinski škof Anon, ratisbonski škof Ambrihon, briksenski in neuburški škof, menih Vihing itd.), med grofi Gosvin, graščak na Bledu in v Bohinju, čakajo kraljevega prihoda v živahnem razgovoru o zadnjih dogodkih in opazujejo skozi okna vrvež množice okoli čoka in grmade, priprav za dva obsojenca, Rastislava in Metodija.

2. nastop

Od zunaj se začuje razburjeno vpitje. V stolpu blaznikov in zločincev zaprti Malahija, irski po- potni menih, hiliast in prijatelj ljudstva, je ušel in začel plakati ter ljudstvu pridigati o koncu sveta, zadnji sodbi in drugem prihodu Kristusa. Vojaki privedejo hujskača pred škofe, češ, da je prestrašil ječarje in stražnike s svojimi božjast- nimi krči in penami. Kaj naj store, da jim blazni potepuški menih spet ne uide iz ječe? Pred škofi se vrže Malahija plakaje v božjasten napad, se zamakne in začne popisovati svoj privid Elije v ognjenem vozu, iz katerega meče ogenj in žveplo na zemljo. Ogrdi frankovske škofo z »belimi hu- diči, ki jih je izlegla severna zima« in kot sovraž- nike pravovernega krščanstva, ki so od znotraj zasedli gospodovo trdnjavo in pregnali Boga. Obr- ne se proti briksenskomu in neuburškemu škofu:

»A vidva, škofovska kragulja, še nista posve- čena, ker še ne znata brati ne pisati... Škofje se iz njegovega »teatra« norčujejo in ga dajo odvesti h kraljevemu sinu, debelemu in velikanskemu uživaču Karlmanu, ki mu je pred dnevi umrl naj- ljubši dvorni šaljivec in burkež. (Dalje prih.)